

УДК 343.979 (477)

Б. М. Головкін, доктор юридичних наук, завідувач сектору дослідження проблем злочинності та її причин Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядаються основні напрями і комплекс заходів уповільнення темпів криміналізації молодіжного середовища.

Ключові слова: соціально невлаштована молодь, криміналізація свідомості і поведінки, втягнення у злочинну діяльність.

Молодь є не тільки найбільш прогресивною силою суспільного розвитку, але й, на превеликий жаль, найбільш чисельною соціально-демографічною групою серед контингенту злочинців. Вікові межі молоді законодавчо визначаються періодом 14–35 років. Ризики криміналізації представників цієї вікової групи є найвищими. Це в першу чергу пов'язано з існуючими складнощами адаптації певного прошарку молодіжного середовища до суспільних трансформацій ринкового типу, що штовхає тисячі молодих людей на шлях вчинення злочинів. Зазначене зумовлює необхідність пошуку шляхів розв'язання порушеної у цій публікації суспільної проблеми.

Здійснення більш-менш ефективної запобіжної діяльності передбачає створення відповідних передумов, тобто створення необхідної соціальної бази, за допомогою якої можна послабити криміногенний потенціал суспільства взагалі і молодіжного середовища зокрема. Засобами державного управління, соціального захисту і соціального контролю, правотворчістю і правозастосуванням, своєчасним виявленням і нейтралізацією криміногенних загроз забезпечуються прогресивний розвиток суспільства, нормальний морально-психологічний клімат, соціальна справедливість як передумови для повноцінної соціальної адаптації і розвитку молодого покоління в інтересах суспільства. Як видається, консолідація суспільства, гармонізація інтересів різних соціальних груп населення, підвищення рівня та якості життя, рівня правосвідомості й правової

культури, створення належних умов для самореалізації і творчого розвитку молодого покоління створюватимуть підвалини для збільшення прошарку просоціально орієнтованої молоді при одночасному зменшенні деліквентної її частини. Усе це в сукупності має призвести до послаблення протистояння молоді легальній системі суспільних цінностей і правопорядку, що позитивно позначиться на уповільненні темпів криміналізації молодіжного середовища.

Молодь через моральну нестійкість і соціальну незрілість, брак життєвого досвіду завжди підвладна впливам: конструктивним про-соціальним чи деструктивним антисоціальним. Молода генерація — це той резерв, за залучення якого на свій бік точиться неофіційна боротьба між державою й антисоціальними силами та кримінальними структурами. За умови ефективної соціальної політики держави, консолідованого суспільства, соціально-економічної стабільності лєвова частка молоді виявляє суспільно корисну орієнтацію, прагне різнобічного включення в систему суспільних зв'язків. Коли важелі позитивного державницького і суспільного впливу на молодь ослаблені або тимчасово втрачені, ініціатива миттєво переходить до деструктивних сил і кримінальних структур, посилюється вплив останніх, відбувається відносно масове втягнення у злочинну діяльність. Отже, соціальне становлення молоді відбувається у подвійній системі координат: з одного боку, легальна система інститутів, норм і цінностей суспільного устрою, задекларовані гарантії держави по дотриманню прав та законних інтересів, формально рівні можливості для самореалізації, а з другого боку — нелегальна система жорстоких реалій облаштування життя в ринкових умовах, заснована на конкуренції і корупції, нещирості у людських стосунках, виправдовуванні ризику заради вигоди, надмірній агресії у виборюванні переваг і відстоюванні власної позиції, буденності кримінальних способів вирішення поточних життєвих проблем. Впливи обох систем по-різному сприймаються свідомістю молоді — від цілковитого заперечення до прийнятного ставлення. Частина молоді із пониженими адаптивними можливостями не бачить власних доленосних перспектив, не сприймає належним чином загрозу покарання, а тому обирає шлях насильницького збагачення як більш швидкий та вигідний. Справою державного значення є створення умов і вироблення механізмів покращення адаптованості молодого

покоління до суспільних трансформацій ринкового типу, утримання від становлення на шлях правопорушень і злочинів, у тому числі корисливих насильницьких. Висловимо пропозиції вдосконалення цієї роботи.

Цілеспрямований позитивний вплив на молодіжне середовище здійснюється системною діяльністю держави зі сприяння соціальному становленню молоді, створення для цього необхідних умов та гарантій, що закріплено в законах України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді України», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», у Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», у Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2009–2015 роки. Зі змісту перелічених нормативних документів випливає, що саме держава виступає головним суб'єктом творення та реалізації державної молодіжної політики і бере на себе відповідальність за повноцінну соціалізацію підростаючого покоління. Насправді органи державної влади самокритично визнають складне становище молоді в Україні, що свідчить не на користь ефективності діяльності державних і громадських інституцій. Подолати відчуження молоді від держави і суспільства можна за рахунок переходу від політики намірів до політики дій, своєчасного виявлення і вирішення нагальних проблем соціальної адаптації молодого покоління до нових ринкових умов суспільного життя. Для цього пропонуємо такі шляхи реалізації вищезазначеного напрямку запобігання злочинності: а) правовий та соціальний захист з метою забезпечення необхідних стартових можливостей для повноцінного соціального становлення і розвитку молоді; б) гарантування доступної для всіх освіти, професійної підготовки і перепідготовки; в) забезпечення зайнятості молоді, підвищення рівня життя, сприяння у вирішенні житлової проблеми; г) просвітницько-виховна робота з оволодіння культурними і духовними цінностями, формування гуманістичного світогляду і правосвідомості; д) пропаганда та утвердження здорового способу життя, відновлення інфраструктури, організація відпочинку і змістовного дозвілля. Діяльність органів державної влади і громадськості з кожного із перелічених піднапрямів спрямовується на подолання протиріч і прорахунків управлінських рішень у суспільно-політичній, соціально-економічній, соціокультурній, морально-

психологічній, організаційно-управлінській, побутово-дозвільній, спортивно-оздоровчій сферах суспільного життя, що сприяють формуванню детермінант злочинності.

У *суспільно-політичній сфері* зусилля органів влади і посадових осіб мають бути спрямовані на подолання протиріччя між конституційним закріпленням широкого кола прав та свобод громадян і відсутністю дієвого механізму їх забезпечення. Інакше кажучи, формально права та свободи громадян проголошені, але юридично не гарантовані діяльністю держави, унаслідок чого вони не дотримуються. Свідомість і психіка молодих співвітчизників є вкрай уразливою і чутливою до проявів соціальної несправедливості. Зіштовхнувшись на початку життєвого шляху із нерівними можливостями у набутті, реалізації та захисті особистих прав і свобод, численними прикладами фактичного безправ'я у повсякденному житті, молодь цілком природно виявляє невдоволення своїм становищем, протестує проти такого стану справ, шукає альтернативні законним шляхи забезпечення добробуту і пристойного рівня життя. Головним обов'язком держави є забезпечення необхідних стартових можливостей для повноцінного соціального становлення і розвитку молоді. Мається на увазі створення гуманітарних, економічних та соціальних передумов для самовизначення і самореалізації молоді в інтересах суспільства.

У *соціально-економічній сфері* необхідно послабити негативні наслідки напівкримінальної капіталізації суспільних відносин, змусити бізнес «розвернутися обличчям» до соціальних потреб людей, передусім молоді. У зв'язку з цим повинно змінитися ставлення до молоді. Маємо дійти розуміння того, що економічна віддача від високоінтелектуальної освіченої молоді є незрівнянно більшою для держави і суспільства, ніж від її використання як дешевої робочої сили. Держава зобов'язана інвестувати значні асигнування в освіту, професійну підготовку, розвиток молодіжного ринку праці, житлові та соціальні програми підтримки молодого покоління, залучати для цього приватний капітал.

У галузі професійно-освітньої підготовки молоді пропонуємо такий комплекс заходів загальносоціального запобігання.

1. Привести у відповідність рівень освіти із рівнем оплати праці. Доки зберігатиметься дисбаланс у грошовій винагороді за низькоін-

телектуальну і високоінтелектуальну працю, за якого зарплатня некваліфікованих робітників і технічного персоналу в окремих сферах економіки перевищує доходи молодих спеціалістів з вищою і середньо-спеціальною освітою, сформувати суспільний попит на високоосвіченість молоді навряд чи можливо. Широке охоплення молоді післяшкільним навчанням забезпечує зайнятість у найбільш складний період становлення особистості. Водночас реалізується фундаментальний принцип ринкової економіки «освіта впродовж життя».

2. Слід здійснити реформування системи освіти відповідно до міжнародних стандартів і кон'юнктури вітчизняного ринку праці, а також посилити роль роботодавця у визначенні пріоритетів підготовки молодих спеціалістів.

3. Пріоритетним завданням для влади має стати забезпечення гарантій доступності освіти для всіх верств населення незалежно від соціального стану і рівня доходів. Для цього пропонуємо: створити сприятливі умови для кредитування навчання; зберегти пільги під час вступу до навчальних закладів для найбільш соціально незахищених категорій молоді; розробити заходи заохочення для талановитої молоді, утворити відповідні фонди фінансової підтримки.

4. Надважливо для нормальної соціальної адаптації молоді, яка орієнтована на здобуття робітничих професій, зберегти і модернізувати систему професійно-технічної освіти, школу набуття фахової майстерності, перекваліфікації у разі неможливості працевлаштування. Для молоді, яка планує заробляти на прожиття найманною працею, а такої вистачає, це чи не єдиний шанс здобути освіту і кваліфікацію. Позбавивши його, ми виштовхуємо сотні тисяч українців на вулицю без засобів до існування, посилюємо соціальну напругу та загострюємо криміногенну ситуацію. Превентивний ефект усіх перелічених заходів може зійти нанівець, якщо вони не знайдуть продовження у сфері зайнятості та соціального захисту молоді.

Державна політика у сфері сприяння зайнятості та соціального захисту молоді спрямована на створення умов для отримання першого робочого місця, стабільного джерела засобів існування, можливостей додаткових заробітків, підвищення рівня добробуту, подолання бідності, поліпшення якості життя. Тому воне має вагоме загальнопревентивне значення, урахувуючи трудову незайнятість та нестійке матеріальне становище більшості злочинців.

Для покращення соціальної адаптації молоді треба усунути або принаймні ослабити протиріччя у *соціокультурній та морально-психологічній сферах суспільного життя*. Духовне і моральне благополуччя молодіжного середовища значною мірою залежить від благополуччя матеріального, однак повністю ним не визначається. Підвищення рівня життя, матеріального добробуту не гарантує і не забезпечує подолання бездуховності, деформацій правосвідомості, викривленої системи цінностей, а створює для цього лише сприятливий ґрунт. Змінити на краще молодь як цілісну продуктивну силу суспільного прогресу не вдасться без зміни колективного мислення, опори на культурні, моральні, правові цінності, світоглядні уявлення. Поки що ми є свідками стихійного становлення нової системи суспільних цінностей та ідеалів у душі загальноєвропейської та американської культурних традицій, викривлених капіталізацією суспільних відносин на вітчизняному ґрунті.

Роль публічної влади у формуванні гуманістичного світогляду, людиноцентристської ідеології, нової системи цінностей в інтересах держави, суспільства і людей є недостатньою. Духовний світ значної частини українства ціннісно дезорієнтований і морально спустошений. Традиційна культура і ментальність зазнають руйнівного впливу з боку масової культури, що виробляється і транспортується до споживача засобами масової інформації. Постає запитання: що можна протиставити породженими ринком утилітаризму і речовизму, споживацтву, набуттю багатства у будь-який спосіб як мірилу життєвого успіху та високого соціального статусу?

Для початку треба протиставити політичну волю держави по цілеспрямованому, послідовному формуванню ідеологічних засад сучасного суспільства, чітких орієнтирів духовного розвитку, критеріїв соціальної справедливості, еталонів моральності і правової культури, що запобігатиме дефектам правосвідомості, сприятиме підвищенню її рівня. Правова ідеологія демократичної, правової держави повинна формуватися на гуманістичних засадах, пріоритеті цивілізаційних загальнолюдських цінностей, поєднанні інтересів людини, суспільства і держави, спрямовуватися на створення умов для гармонійного розвитку, самовираження і самореалізації людини, непорушності її прав та свобод. Необхідно здійснювати цілеспрямований вплив на формування правової свідомості і пси-

хології, підвищення правової культури. Держава через політику розвитку, правотворчу і правозастосовну діяльність, інформаційні канали, культуру, освіту зобов'язана переконливо довести членам громадянського суспільства необхідність жити за законом. У суспільній свідомості має відбутись осмислення цінності права як регулятора суспільних відносин, сформуватися стійкий інтерес до правомірної поведінки.

В *організаційно-управлінській сфері* пропонуємо такі заходи загальносоціального запобігання злочинності. Забезпечення збалансованого регіонального розвитку, що дасть змогу зменшити розміри депресивних територій, сприятливих для поширення злочинності. Урядова політика постійних дотацій депресивним регіонам виснажує ресурси Держбюджету і не вирішує питання соціального захисту населення. Вихід бачиться у розробці інвестиційних програм, створенні сприятливих умов для залучення приватного вітчизняного і міжнародного капіталу до відбудови найбільш перспективних об'єктів народного господарства депресивних регіонів при обов'язковому покладанні соціальних зобов'язань на інвестора вкладати кошти у розвиток інфраструктури адміністративно-територіальної одиниці. Поступ до цивілізованих форм відносин між бізнесом і громадянським суспільством передбачає фінансову участь бізнесу у вирішенні проблем соціальної сфери, реалізації проектів розвитку.

Важливою умовою регіонального розвитку є децентралізація державного управління, забезпечення організаційної та фінансової самостійності місцевого самоврядування, зокрема залишення основної частки зібраних коштів на місцях й одночасне посилення громадського та державного контролю за їх ефективним використанням.

Загальнопревентивне значення мають заходи щодо оптимізації організаційно-управлінської діяльності у сфері архітектурного планування, містобудування, спорудження транспортних мереж та інженерних комунікацій задля посилення безпеки середовища проживання людей, усунення віктимогенних зон. За кордоном при складанні генерального плану розвитку населеного пункту, забудові території органи влади звертаються за рекомендаціями до кримі-

нологів. Нічого подібного в Україні поки що не існує. Як наслідок — маємо хаотичну забудову міст, підлаштовані під офіси, філії банків, пункти обміну валют квартири нижніх поверхів багатоповерхівок, перебудовані цокольні приміщення під розважальні заклади і торговельні точки, а також стихійні стоянки автотранспорту, базари, тупикові провулки, прохідні двори, що не проглядаються, численні закутки у під'їздах, біля ліфтів, на сходових площадках, котрі злочинці постійно використовують як зручні місця для вчинення корисливих насильницьких злочинів.

Важливим напрямом роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування є забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Вимагає посилення громадський контроль над діяльністю представницьких органів місцевого самоврядування з боку територіальних громад. Передусім слід переглянути практику розподілу бюджетних коштів, коли лівова частка грошей спрямовується на потреби управлінського апарату, а на розвиток адміністративно-територіальної одиниці залишаються незначні кошти. Подоланню підлягає кошторисна дискримінація на підставі негласного внутрішнього муніципального поділу на центральні (соціально благополучні) райони, в яких живуть багатії та чиновництво, і віддалені (соціально неблагополучні, розумій — криміногенні) райони, де живе міська біднота і маргінали. Із кримінологічних позицій має бути навпаки, оскільки найбільший приріст корисливої насильницької злочинності спостерігається саме у соціально неблагополучних районах. На розбудову інфраструктури та поліпшення соціального обслуговування останніх потрібно спрямувати значні фінансові ресурси. Органи представницької влади повинні звітувати перед територіальною громадою за якість громадського обслуговування, виконувати зобов'язання із благоустрою території адміністративної одиниці, розбудови соціальної інфраструктури. За неосвітлені вулиці і двори, занедбану прибудинкову територію, непорядковані парки і сквери, зруйновані і покинуті об'єкти інфраструктури, переобладнані місця загального користування, стихійні базари і стоянки службові особи мусять нести персональну відповідальність.

Позитивний ефект матимуть громадські слухання і публічні звіти керівників комунальних та інших служб за якість наданих

соціальних послуг, де за вимогою громади передбачається дострокове припинення повноважень неефективних управлінців. Особливої уваги органів влади вимагає контроль за погашенням заборгованості із заробітної плати працівникам підприємств, установ, організацій усіх форм власності. Заробітна плата на сьогодні є основним джерелом доходів для більшості людей, тому її невплата позбавляє засобів до існування, ставить на межу фізичного виживання, породжує масову готовність до протиправних способів задоволення матеріальних потреб та інтересів. Тому слід забезпечити невідворотне кримінальне переслідування керівників, які не забезпечують своєчасно та не у повному обсязі виплачують заробітну плату. Органи місцевого самоврядування при розробці та реалізації регіональних соціально-економічних та культурно-виховних програм мають опікуватися забезпеченням додаткових соціальних гарантій найбільш уразливим верствам населення за рахунок коштів місцевих бюджетів, благодійних фондів і спонсорської допомоги. Зокрема, це можуть бути муніципальні стипендії або доплати учням професійно-технічних та студентам вищих навчальних закладів; індексация доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування, громадського харчування; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки. Органи державної влади, місцевого самоврядування у співпраці з громадськими об'єднаннями зобов'язані забезпечити виконання державних цільових програм, спрямованих на створення сприятливого середовища для соціального становлення і розвитку молоді.

У побутово-дозвільній та спортивно-оздоровчій сферах необхідно створити сприятливі умови для стимулювання суспільно корисних занять у вільний час, творчих форм самореалізації і самовираження, популяризації й упровадження здорового способу життя. Для того щоб запропонувати альтернативу вуличному дозвіллю і пошуку кримінальних шляхів задоволення нагальних потреб, спочатку потрібно вивчити уподобання, інтереси та запити сучасної молоді з урахуванням диференціації за соціальним становищем, місцем проживання, віковим розподілом. Будь-який примус

і нав'язування потрібного для держави та суспільства роду занять молоді у вільний час може викликати реакцію спротиву та несприйняття. Слід урахувати, що дозвілля молоді — це невід'ємна складова соціального становлення та розвитку особистості, спосіб самовираження. Сучасний менеджмент у сфері дозвільних послуг повинен виходити не тільки із запитів й інтересів молоді та можливостей місцевої інфраструктури. Необхідно ініціювати креативність, поєднувати творче самовдосконалення з найповнішим розкриттям нахилів і здібностей у персоніфікованій сфері особистих захоплень. Це дуже клопітка справа, яка не може триматися на зусиллях розрізнених ентузіастів і поодиноких меценатів. Потрібна загальнодержавна програма організації дозвільля молоді, розвитку фізичної культури і спорту, формування здорового способу життя із відповідним фінансовим та матеріально-технічним забезпеченням. Перевіреними часом і позитивно зарекомендованими способами переключення уваги молоді з безцільного блукання вулицями, марнування часу, вживання спиртних напоїв та наркотиків були і залишаються: залучення їх до занять масовим і професійним спортом, участі у військово-патріотичних заходах, громадських справах, роботі самодіяльних творчих колективів, клубів за інтересами, дозвільно-розважальних центрів, молодіжних рухів.

Назвемо основні напрями залучення молоді до занять масовим і професійним спортом як найбільш пріоритетного напрямку утвердження здорового способу життя. Насамперед це відновлення спортивної інфраструктури країни та мережі сучасних спортивних клубів, які надаватимуть доступні за вартістю послуги. З цього приводу в Указі Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» зазначається: передбачати в щорічних державних бюджетах окремим рядком видатки на забезпечення діяльності всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», а також субвенцій на придбання спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, на розвиток матеріально-технічної бази центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Органам місцевого самоврядування доручено створити протягом 2009–2011 років у містах обласного значення центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», а в районних центрах — фізкультурно-оздоровчі комплекси із плавальними басейнами; забезпечити створення в населе-

них пунктах велосипедних і бігових доріжок, місць для активного відпочинку населення¹.

Надати масовості фізичній культурі і спорту можна за рахунок широкомасштабної інформаційної кампанії з популяризації здорового способу життя. Йдеться про культивування останнього в рекламних акціях із залученням видатних і популярних спортсменів сучасності — національної гордості українського спорту, відновлення призабутих, однак дієвих інших заходів позитивного впливу, серед яких можна назвати: створення циклу тематичних телерадіо-програм, організацію щорічних спортивних фестивалів молоді, спортивно-видовищних заходів, обласних і районних першостей з ігрових видів спорту, відкритих тренувань улюблених команд, олімпійської збірної, самоорганізації спортивного дозвілля за місцем проживання громадян. Наблизити владу до вирішення проблем занедбані спортивно-оздоровчої роботи з молоддю можна через дієвішу співпрацю і встановлення партнерських стосунків із молодіжними та дитячими громадськими організаціями. Останні розробляють програми (проекти, заходи) вдосконалення і розвитку спортивно-оздоровчої роботи з молоддю, утвердження здорового способу життя й отримують на їх реалізацію відповідне бюджетне та позабюджетне фінансування й матеріальну підтримку із відповідною пільговою системою оподаткування, що передбачено положеннями Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»². Ініціатива молодіжних об'єднань спортивно-оздоровчого спрямування може виявлятися і в таких напрямках, як: запровадження механізму громадського контролю за збереженням та модернізацією існуючих об'єктів інфраструктури, недопущення їх приватизації і перепрофілювання; клопотання про отримання будівель і споруд державної форми власності для занять спортом та проведення активних форм відпочинку; лобювання політичними партіями інтересів молоді щодо утвердження здорового способу життя; співпраця з міжнародними молодіжними організаціями, участь у проєктах оздоровлення нації тощо.

¹ Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні : Указ Президента України від 21 лип. 2008 р. № 640/2008 // Офіц. вісн. Президента України. – 2008. – № 28. – Ст. 879.

² Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 груд., 1998 р. № 281-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 2.

Загальнопревентивне значення має відродження закладів військово-патріотичного спрямування та розвиток скаутського молодіжного руху. Зайняти бездіяльний період молоді, особливо мешканців депресивних територій, можна шляхом утворення мережі таборів, загонів, команд, громадських організацій скаутського спрямування на чолі з учасниками бойових дій, ветеранами спецслужб, відставними офіцерами. Останні авторитетно і переконливо у просвітницько-навчальних та пригодницько-ігрових формах можуть здійснювати військово-патріотичне виховання, сприяти розвитку суспільно корисних особистих рис, навичок адаптації до складних життєвих обставин, виживання в екстремальних ситуаціях та конструктивному розв'язанню життєвих проблем.

Змістовне проведення дозвілля, творчий розвиток здібностей, організацію відпочинку забезпечать клуби за інтересами, дозвільно-розважальні центри, самодіяльні колективи, профілактично-оздоровчі заклади, мережу яких необхідно суттєво розширювати задля найповнішого охоплення молодіжного середовища. На державному рівні поки що недостатньо здійснюються сприяння розвитку молодіжного туризму, підтримка трудових та волонтерських загонів, громадських організацій, що займаються відновленням пам'яток історії, культури та архітектури, меморіальних комплексів, пам'ятників військової і трудової слави, допомогою соціально незахищеним верствам населення, беруть участь у підтриманні громадського порядку та інших суспільно корисних справах загальнонаціонального та регіонального значення.

Отже, реалізація перелічених заходів забезпечить створення необхідних умов та дотримання гарантій повноцінного соціального становлення і розвитку молодого покоління в інтересах суспільства.

В статтє рассматриваются основные направления и комплекс мероприятий замедления темпов криминализации молодежной среды.

Basic directions and complex of events of deceleration of rates of criminalization of youth environment are examined in the article.

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем злочинності та її причин ІВПЗ НАПРН України (протокол № 3 від 14 березня 2012 р.).